

Міжнародне співробітництво і судова експертиза: потужний інструмент у протидії злочинності

Антон Полянський

Доктор юридичних наук, професор, завідувач лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів Київського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України

ORCID: 0000-0003-1684-7567, e-mail: anton_polianskyi@ukr.net

Ігор Лущик

Завідувач відділу міжнародного співробітництва та підготовки експертів лабораторії організації наукової, методичної діяльності, нормативного забезпечення, міжнародного співробітництва та підготовки експертів Київського науково-дослідного інституту Міністерства юстиції України

ORCID: 0000-0001-9766-4628, e-mail: fizedu@gmail.com

У статті розглянуто роль Організації Об'єднаних Націй як провідної всесвітньої інституції у міжнародній співпраці судових експертів щодо вирішення міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру. Метою дослідження стало визначення й аналізування нормативної бази та правових інструментів, які існують в Організації Об'єднаних Націй для надання міжнародної допомоги у галузі судової експертизи. Висвітлено участь структурних підрозділів Організації Об'єднаних Націй (зокрема, Комісії із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Управління з наркотиків і злочинності, Міжнародного суду, Міжнародного кримінального суду та інших) в експертному забезпеченні правосуддя. Проаналізовано чинні міжнародні конвенції та розроблені ООН рекомендації і резолюції для країн-учасниць щодо ефективного надання правової допомоги та використання міжнародних експертів у розслідуваннях. Розглянуто роль судових експертів у типових договорах надання та отримання міжнародної правової допомоги у межах кримінальних розслідувань, а також реєстр судових експертів ООН, що містить дані стосовно судових експертів різних спеціальностей і має

велике значення для захисту прав людини та забезпечення ефективного розслідування випадків серйозних порушень міжнародних гуманітарних прав. Сформульовано висновки про необхідність зміцнення міжнародних правових інституцій, стандартизації технологічних вимог до судово-експертної діяльності, наближення українського законодавства у цій сфері до світової практики.

Ключові слова: структури Організації Об'єднаних Націй; конвенції Організації Об'єднаних Націй; злочинність; судові експерти; міжнародне співробітництво.

Постановка проблеми. Значну роль у формуванні міжнародного права і напрямів та форм міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи відіграє Організація Об'єднаних Націй (далі — ООН), що була утворена для сприяння державам у здійсненні їх співробітництва у різних галузях міжнародних відносин з метою підтримання миру і безпеки в світі, запобігання й припинення збройних конфліктів, розв'язання міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру, розвитку поваги до прав і основних свобод людини. Цю організацію створено як систему взаємодії країн — суб'єктів міжнародного права, що здійснюють співробітництво на підставі обов'язкового для всіх Статуту ООН [1], в якому визначено повноваження Генеральної Асамблеї, Ради Безпеки, Економічної та Соціальної Ради, Міжнародного суду ООН та інших її органів, спрямованих на забезпечення розгляду і врахування позиції кожної країни та вжиття ефективних колективних заходів.

На рівні ООН питання здійснення міжнародної взаємодії у галузі судової експертизи завжди є актуальними, оскільки судову експертизу вважають невіддільною складовою справедливого судочинства, вона відіграє важливу роль у діяльності ООН з визначення її уповноваженими органами фактів порушення норм міжнародного права та прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням різних аспектів міжнародного співробітництва судових експертів присвячено низку робіт закордонних і вітчизняних науковців.

Проблемам особливостей забезпечення права на справедливий суд та міжнародне співробітництво у кримінальних справах про торкоруption присвячено дослідження R. D. Ivory [2].

Різним аспектам міжнародного співробітництва судових експертів присвячена низка публікацій українських науковців О. Дуфенюка [3], Ю. Чорноус [4], О. Бауліна [5] та ін.

А. Полтавський [6] розглядав питання застосування в криміналістичній і експертній практиці стандартів Міжнародної організації

зі стандартизації (зокрема, *ISO 21043-2*, що регламентує дії під час огляду (дослідження) місця події, транспортування вилученої слідової інформації, її зберігання до відправлення до установ судової експертизи для проведення експертних досліджень). Він визначив, що фахівці, які оглядають (досліджують) місце події, мають діяти згідно з вимогами *ISO/IEC 17020*, які передбачають наявність певних компонентів і процедур (контроль документів; вимоги до освіти й підготовки персоналу для забезпечення компетентності; механізми коригувальних дій; контроль та облік; перевірки якості (зокрема, експертна оцінка); відповідальність, повноваження і роль персоналу; технології, методики, стандартні операційні процедури; порядок залучення інших спеціалістів).

Питання, пов'язані з визначенням, хто може бути експертом, чиї результати можуть бути використані в Міжнародному кримінальному суді (далі — *МКС*); який процесуальний статус має експерт; хто може виступати як суб'єкт, уповноважений залучати експерта у провадженні в *МКС* для надання доказів за результатами експертизи, а також допустимості таких доказів докладно розглянуто у роботі О. Калюжної та К. Шуневич [7]. Вони зазначають, що *МКС* є суб'єктом, уповноваженим залучати експерта провадження, то експерта можуть обрати зі списку, затвердженого Секретаріатом *МКС*, або затвердити за поданням сторони [8]. Під час допиту експерта суд має право ставити питання експерту до і після допиту сторони, а сторона захисту може використати прямий або перехресний допит експерта після всіх інших учасників.

Мета дослідження. Визначити й проаналізувати нормативну базу та правові інструменти, які існують в ООН для надання міжнародної допомоги у галузі судової експертизи.

Викладення основного матеріалу. У складі ООН діють численні організації, конгреси, комісії, комітети тощо, які є майданчиками для міжнародних контактів експертів з обміну досвідом, ознайомлення із сучасними проблемами й шляхами їх вирішення в судово-експертній галузі. До них належать Комісія із запобігання злочинності та кримінального правосуддя, Управління з наркотиків і злочинності. ООН стала ініціатором створення Міжнародного суду, Міжнародного кримінального суду та інших міжнародних судів, діяльність яких потребує залучення експертів у галузі судово-медичної, криміналістичної та інших видів судових експертиз.

Контртерористичний комітет Ради Безпеки ООН розробив «Політичні рекомендації щодо міжнародного співробітництва» (2010) [9], де закликав посилити співпрацю між державами для запобігання та припинення терористичних актів на виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1373 (2001), яка зазначає, що члени ООН повинні

забезпечити, щоб будь-яка особа, яка бере участь у фінансуванні, плануванні, підготовці або вчиненні терористичних актів або підтримує їх, була притягнута до відповідальності. До того ж Резолюція 1373 постановляє, що всі держави повинні допомагати одна одній у кримінальних розслідуваннях або кримінальних провадженнях. Запропоновано державам-учасницям співпрацювати через двосторонні та багатосторонні домовленості й угоди щодо запобігання та боротьби з терористичними нападами і вживати заходів проти тих, хто вчинив такі дії.

Глобальна стратегія боротьби з тероризмом ООН та її План дій, ухвалені 2006 р., також містять положення про міжнародне співробітництво та екстрадицію. Із цією метою Комітет закликає всі держави підтримати міжнародні засоби боротьби з тероризмом, заохочує посилити двостороннє співробітництво щодо екстрадиції та взаємної правової допомоги, рекомендує долучитися до субрегіональних і регіональних угод про екстрадицію та взаємну правову допомогу, використовуючи для цього відповідні міжнародні інструменти.

Конгрес ООН щодо запобігання злочинності та кримінального правосуддя (англ. *United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice*) — міжнародний форум зі статусом тимчасового органу ООН [10], який скликають від 1955 р. раз на п'ять років і який є майданчиком для обміну думками та досвідом в галузі права міжнародних, міжурядових і неурядових організацій і окремих експертів, які представляють різні спеціальності та галузі знань, та розробки міждержавних програм. До порядку денного цих Конгресів у різний час входили зокрема такі теми: розробка стандартів ООН в області правосуддя (1985), міжнародне співробітництво держав у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю (2000), боротьба з тероризмом і транснаціональною організованою злочинністю, а також вживання заходів щодо боротьби з економічними злочинами та злочинами з використанням комп'ютерів (2005), сучасні тенденції злочинності, нові технології та засоби боротьби зі злочинністю (2021).

Структурою, пов'язаною з діяльністю цього Конгресу, є **Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя** (англ. *United Nations Commission on Crime Prevention and Criminal Justice*), яка діє відповідно до пунктів порядку денного майбутнього Конгресу та вносить рекомендації і висновки для розгляду Конгресом, хоча функціонально вона є комісією Економічної та соціальної ради ООН (англ. *United Nations Economic and Social Council*) — одного з шести головних органів ООН.

Саме ця Комісія 2010 р. розробила резолюцію ООН 19/5 [11], яка закликає до поглиблення міжнародного співробітництва у сфері судової експертизи.

Визнаючи важливість міжнародного співробітництва та співпраці у сфері судової експертизи з метою міжнародної гармонізації (через міжнародний обмін та координацію) судових експертиз, інформації та даних, а також взаємну оперативну допомогу та підтримку для зростання якості судово-експертних послуг, визнаючи роль, яку відіграють регіональні мережі та асоціацій інститутів судової експертизи та фахівців, Підкомітет судової експертизи переконаний у необхідності стратегічної та відкритої співпраці між наявними та новими регіональними мережами та їхніми членами через обмін інформацією та передавання знань і технологій для підвищення досвіду, знання та навичок. Він також закликає держави та міжнародні, регіональні та субрегіональні організації та органи заохочувати та підтримувати судово-експертні установи та окремих науковців, сприяючи їх розвитку та модернізації (зокрема, у галузі підготовки кадрів). Також у цій резолюції висловлено прохання до Управління ООН з наркотиків і злочинності (англ. *United Nations Office on Drugs and Crime*) [12] як до керівної організації відносно Комісії з попередження злочинності та кримінального правосуддя продовжувати підтримувати міжнародне співробітництво у сфері судової експертизи і сприяти створенню регіональних асоціацій судових експертиз.

До речі, **Управління ООН з наркотиків і злочинності** — це спеціалізована установа ООН, що забезпечує співробітництво у сфері боротьби зі злочинністю, тероризмом і корупцією, а також нелегальним виробництвом і споживанням наркотиків, торгівлею людьми і вогнепальною зброєю та ін. Це Управління координує міжнародне співробітництво у кримінальних справах, оскільки виконує роль Секретаріату різних міжурядових органів ООН і зарекомендувало себе як центр передового досвіду в цій сфері.

Основні напрями міжнародної роботи:

- створення та координація різноманітних міжурядових органів, які об'єднують експертів і політиків із питань наркотиків і злочинності, пропонуючи платформи для обміну знаннями, досвідом та інформацією в цих сферах;
- розроблення та підтримка онлайн-ових баз даних для полегшення збирання інформації;
- підготовка та відправлення захищених паролями довідників, що містять повідомлення, у яких розкрито механізми, коли міжнародні конвенції зобов'язують держави-учасниці призначати компетентні національні органи в різних сферах і повідомляти про це ООН;
- підтримка мереж міжнародної співпраці, що сприяють обміну інформацією та досвідом, зміцненню довіри та налагодженню контактів між фахівцями;

- розроблення та поширення навчальних курсів та доступ до модулів електронного навчання;
- інформування про поточну діяльність та заходи Управління ООН з наркотиків і злочинності у сфері міжнародного співробітництва;
- розробка правових і технічних публікацій та інструментів, присвячених різним сферам міжнародного співробітництва (наприклад, Керівництво з міжнародного співробітництва з метою конфіскації доходів, отриманих злочинним шляхом [13], Посібник із міжнародного співробітництва у кримінальних справах, пов'язаних із тероризмом [14], Інструмент для складання запитів про взаємну правову допомогу (*MLA Tool*) [15], Міжнародні інструменти щодо запобігання та припинення міжнародного тероризму [16] (у яких наведено 55 конвенцій, протоколів, декларацій, резолюцій із цієї проблематики), а також Хід виконання Конвенції ООН проти корупції: криміналізація, правоохоронна діяльність і міжнародне співробітництво [17]).

Зупинімося докладніше на останньому документі, в якому зазначено, що масштаби та сфери охоплення режимів взаємної правової допомоги (зокрема, щодо залучення експертів) у різних країнах варіюють у широких межах, що може бути унормовано або у спеціальних національних законах, або в окремих положеннях більш загальних законодавчих актів (наприклад, кримінальних або кримінальних процесуальних кодексів). Як відомо, країни можуть надавати взаємну правову допомогу на основі підписаних багатосторонніх інструментів (наприклад, Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах і додаткові протоколи до неї) або двосторонніх угод, однак навіть відсутність таких підстав не унеможливорює надання такої правової допомоги, оскільки її можна надати на основі принципу взаємності або на спеціальних підставах залежно від можливості отримання необхідних доказів без застосування засобів примусу), використовуючи саму Конвенцію як правову підставу.

Більшість країн-учасниць Конвенції можуть надавати допомогу у розслідуванні злочинів, скоєних юридичними особами, стосовно отримання даних банківського рахунку, фінансової звітності та перевірки даних реєстрів компаній. Найбільш запитуваними формами допомоги є вручення судових документів, отримання показань свідків, надання офіційних документів державних установ, проведення обшуку, накладання арешту на комерційні та банківські документи та записи в інтернеті.

Звичайними під час надання взаємної правової допомоги є витрати, пов'язані з отриманням показань свідків, збиранням документів, арештом майна та ін., які зазвичай компенсує країна, яка звертається по допомогу за умови дотримання двосторонніх або багатосторонніх

угод (домовленостей). Але в деяких країнах-учасниках покриття витрат цілком покладено на сторону, яка звертається по допомогу: на депонування й транспортні витрати; отримання свідчень експерта; організацію заслуховування за допомогою телефона або відеозв'язку (зокрема, зазначено, що заслуховування свідків та експертів із використанням відеозв'язку зарекомендувало себе як інструмент, що дає змогу скоротити часові та фінансові витрати у разі надання взаємної правової допомоги).

Однак у цьому документі зазначено, що лише деякі країни-учасниці Конвенції повідомляли про обмін інформацією стосовно результатів досліджень і даних судової експертизи щодо засобів або методів, використаних для скоєння злочинів із крадіжки особистих даних або підробки документів.

Також під патронатом ООН була створена Програма міжнародного контролю за наркотиками (англ. *United Nations International Drug Control programme*), яка 1998 р. ухвалила Протокол навчань із міжнародної співпраці у межах міжнародної програми забезпечення якості [18]. В ньому зазначено, що міжнародні спільні навчання є частиною програми забезпечення якості, яка призведе до розробки схеми перевірки кваліфікації усіх дотичних лабораторій, адже ця програма передбачає надання допомоги у визначенні міжнародно прийнятих стандартів ефективності та підтримання керівників лабораторій шляхом:

- надання тестових зразків лабораторіям і запит на визначення їх складу;
- надання автентифікованих еталонних зразків наркотичних речовин;
- оцінювання використаних методів і/або процедур;
- надання лабораторіям засобів оцінки власної ефективності та її порівняння з продуктивністю інших лабораторій, які проводять аналогічні дослідження;
- надання лабораторіям зворотного зв'язку щодо їхньої роботи щодо тестових зразків і результатів, отриманих контрольними лабораторіями;
- консультування щодо ефективності їхніх методів і/або компетентності їхніх експертів;
- заохочення лабораторій до використання передових методологій для покращення кваліфікації експертів і якості їх роботи;
- сприяння належній лабораторній практиці;
- надання необхідної підтримки з боку Програми ООН з контролю за наркотиками за результатами навчань;

- заохочення до участі всіх лабораторій, які займаються аналізом наркотиків;
- покращення та сприяння контактам між лабораторіями на національному, субрегіональному та міжнародному рівнях.

Також у цій програмі наведено етапи і складові проведення тестування лабораторій, а також механізми їх оцінювання. До цієї програми 2020 р. долучилися також фахівці лабораторії криміналістичних досліджень КНДІСЕ, які наступного року отримали тестові зразки найпоширеніших наркотичних та психотропних речовин для їх ідентифікування. За результатами другого раунду програми всі надані зразки були точно ідентифіковані [19].

Із 1954 р. у складі ООН діє лабораторія з дослідження наркотиків, яка 1997 р. приєднана до заснованого ООН Управління з наркотиків і злочинності (далі — УНЗ ООН) та зараз функціонує в структурі Секції лабораторного та наукового забезпечення (англ. *UNODC Laboratory and Scientific Section*), до завдань якої входить, поряд з іншим, удосконалення судово-експертного потенціалу держав-учасниць та їх здатності дотримувати міжнародно визнані стандарти судово-експертної діяльності; розширення практики використання судово-експертними службами фактичних даних та інформації для вжиття обґрунтованих та оперативних заходів; розробка стратегічних підходів та політики прийняття рішень у галузі боротьби з наркоманією та злочинністю [20].

1998 р. було схвалено Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, в якій є положення про імунітет та гарантії особистої безпеки експертів, які погодилися надавати допомогу при проведенні розслідування або судового розгляду на території іноземної держави [21]. На виконання своїх зобов'язань за цією конвенцією більшість держав-учасниць ООН уже впровадили відповідні положення у національне законодавство. Завдяки активній участі ООН на сьогодні поширеним є проведення судових експертиз наркотичних засобів і психотропних речовин у криміналістичних підрозділах поліції та судово-експертних лабораторіях інших правоохоронних відомств різних держав, між якими широко налагоджений обмін досвідом та науковими методиками дослідження [22]. Також УНЗ ООН надає допомогу в підготовці судових експертів для країн, що розвиваються, і новостворених держав. За його участі 2011 р. було підготовлено Керівні принципи для персоналу та обладнання судово-експертних лабораторій [23].

Міжнародний суд (англ. *International Court of Justice*, дані — МС) — головний судовий орган ООН, який розв'язує згідно з міжнародним правом юридичні спори між країнами і надає консультативні висновки за юридичними питаннями уповноваженим органам або

спеціалізованим установам ООН. Він не має кримінальної юрисдикції, тому може ухвалювати рішення тільки між державами, а не фізичними особами.

Згідно зі своїм Статутом [24] за потреби МС може доручити будь-якій особі або органу проведення розслідування чи надання експертного висновку, а також відвідати місце, навколо якого точиться спір. Також ст. 62 і 63 Статуту визначають, що МС у разі необхідності може організувати присутність свідка або експерта для надання свідчень у процесі, якщо МС вважатиме, що свідчення та докази ймовірно будуть доречними.

Залучити експертів МС може у такі способи:

- сторони можуть призначати експертів за різними спеціалізаціями (зокрема, із бухгалтерського обліку, фінансів, інженерії, інформаційних технологій, будівництва, енергетики, права тощо), які можуть надати обов'язкові для виконання контракту експертні висновки або необов'язкові поради [25];
- із метою економії коштів і часу суд може використовувати в окремій справі одного експерта, якому сторони можуть надавати спільні або окремі інструкції (тоді їх копії слід надавати іншій стороні) [26].

Для розслідування конкретних аспектів справи МС може призначати комісії експертів, які збиратимуть докази, аналізуватимуть технічну інформацію та нададуть звіти, щоб допомогти суду ухвалити обґрунтовані рішення. Це можуть бути також місії з визначення фактів, пов'язаних із територіальними суперечками, екологічними проблемами або іншими складними питаннями. Незалежно від того, чи йдеться про тлумачення складних договорів, оцінювання впливу на навколишнє середовище або осмислення наукових доказів, експерти роблять свій внесок у покращення розуміння справи.

Зокрема експерти зіграли значну роль під час розглядів справ у МС у різних сферах:

- *Glas Espinel* (Еквадор проти Мексики): у цій справі заслухали експертні свідчення щодо юридичних зобов'язань між країнами — учасниками спору [27];
- порушення певних міжнародних зобов'язань щодо окупованої палестинської території (Нікарагуа проти Німеччини): експерти надали висновок із міжнародних зобов'язань щодо палестинської території [28];
- морська делімітація в Індійському океані: висновки експертів допомогли у розумінні морських кордонів між Сомалі та Кенією [29];

— юридичні наслідки відокремлення архіпелагу Чагос від Маврикія (1965): МС урахував думку експертів у консультативному висновку [30].

На міжнародному рівні провідною організацією, що координує наукову діяльність із питань боротьби зі злочинністю та корупцією, є **Міжрегіональний науково-дослідний інститут ООН із питань злочинності та правосуддя** (англ. *United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute*, далі — ЮНІКРІ). Як орган ООН, уповноважений надавати допомогу міжурядовим, урядовим та неурядовим організаціям у сфері запобігання злочинності та відправлення правосуддя, ЮНІКРІ співпрацює зі своїми міжнародними партнерами з метою поглиблення розуміння проблем, пов'язаних зі злочинністю; сприяння створенню справедливих та ефективних систем кримінального правосуддя, дотриманню міжнародних документів та інших стандартів і міжнародному співробітництву правоохоронних органів і судовій допомозі [31]. ЮНІКРІ будує свою діяльність відповідно до пріоритетів, визначених Комісією ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, і підтримує робочі відносини з іншими органами та установами ООН (зокрема, з Управлінням ООН з наркотиків та злочинності).

Міжнародний кримінальний суд (англ. *International Criminal Court*) — функційно (щодо кадрів і фінансування) незалежна від ООН міжнародна установа, до компетенції якої належить переслідування осіб, відповідальних за геноцид, воєнні злочини і злочини проти людяності, але деякі засідання МКС і його керівного органу (Асамблеї держав-учасниць Римського статуту) скликають в ООН. Існує «Угода про взаємини» між МКС і ООН, яка визначає, у який спосіб обидві установи здійснюють свою спільну діяльність і на законних підставах розподіляють функції. Заснований на підставі Римського статуту (1998), МКС існує з 2002 р.

МКС постійно працює над сприянням співпраці, взаємодоповнюваності та універсальності як ключових компонентів ефективного функціонування правової системи Римського статуту [32]. Водночас режим співпраці між МКС і державами-учасницями жодним чином не можна ототожнювати з режимом міждержавного співробітництва на підставі двосторонніх угод. Про це свідчить ст. 102 Статуту, де викладено чітке розмежування між «передачею» (передача особи від держави до Суду) та «екстрадицією» як передачу особи однією державою іншій як це передбачено договором, конвенцією або національним законодавством.

МКС розглядатиме справу, якщо держава-заявниця позову ратифікувала Римський статут, який регулює відправлення його правосуддя, або визнає юрисдикцію МКС. Оскільки МКС розслідує

геноцид, злочини проти людяності, військові злочини та агресію, то він вивчає ситуації та обставини, коли ці злочини мали місце, а судові експерти допомагають в оцінюванні доказів і забезпеченні справедливого судового розгляду. МКС дотримує спеціальні правила щодо допустимості доказів, тому судові експерти відіграють ключову роль в оцінюванні достовірності та належності доказів, представлених у суді. Судову експертизу необхідно проводити в межах провадження в судах національної юрисдикції, а МКС може використати результати експертизи як доказ під час проведення розгляду справ. Хоча у процедурних правилах і доказуванні відсутнє визначення поняття «експерт», однак у матеріалах деяких справ використано схоже поняття: залучені до МКС експерти набувають статусу свідків (англ. *expert witness*) і є особами, «...які завдяки певним спеціальним знанням, навичкам або підготовці можуть допомогти Палаті зрозуміти або визначити питання технічного характеру, яке є предметом суперечки» [33].

Як вже було зазначено, під час розгляду справи в МКС можливі два способи участі експерта: залучення його через Палату попереднього провадження МКС або використання експертних висновків, складених відповідно до національного законодавства держави та переданих до МКС шляхом міжнародного співробітництва. У першому випадку Палата попереднього провадження визначає предмет експертизи, необхідну кількість експертів, спосіб представлення ними доказів у суді та часові обмеження щодо підготовки та публікації їх висновку. Сторони мають право ставити експертові спільно узгоджені питання, або якщо вони не дійшли згоди щодо цих питань, то можуть давати йому окремі вказівки. Після проведення експертизи експерт складає єдиний висновок, який повинен містити відповіді на всі питання, поставлені сторонами.

З іншого боку, ст. 93 Римського статуту передбачає, що експертні висновки, складені за результатами експертиз відповідно до національного законодавства держави, можуть бути подані до МКС у порядку взаємодії між державою та МКС.

Через те, що на початку 1990-х років органи та структурні підрозділи ООН частіше почали залучати до виконання своїх завдань судових експертів у галузі судової медицини, судової біології, криміналістики та інших галузей судової експертизи, постало питання про створення реєстру фахівців у галузі судової експертизи. На 50-й сесії Комісії з прав людини (1994) Генеральний секретар ООН надав перелік судових експертів та установ, рекомендованих урядами та неурядовими організаціями, й наголосив на потребі сформулювати стандартну домовленість про обслуговування, що регулює статус експертів, методи їх роботи, питання фінансування та конфіденційності. На цій

сесії Комісія прийняла рішення 1994/31 щодо консультацій з урядами, відповідними органами ООН, професійними об'єднаннями судових експертів та іншими зацікавленими організаціями [34].

За необхідності через власний вебсайт ООН офіційно повідомляє про наявність вакансій штатних судових експертів із зазначенням вимог до їх моральних і професійних здібностей. Робочі мови, якими має володіти судовий експерт — англійська або французька. Експерт повинен мати вищу освіту в галузі відповідної судово-експертної науки та досвід роботи судовим експертом зазвичай не менше ніж 7 років. Пред'являють і певні вимоги до деяких особистих якостей та вмінь: навички спілкування з представниками поліції та адміністративними органами, із колегами-експертами та науковцями, повага до статевої (гендерної) рівності осіб, володіння сучасними інформаційними технологіями тощо. Експерт повинен вважати конфіденційними всі документи, інформацію або дані, отримані, зібрані чи оброблені ним як експертом. Він не повинен спілкуватися без дозволу Генерального секретаря із засобами масової інформації, установами, особами, урядами або органами влади, яких вважають зовнішньою стороною у відносинах з ООН, щодо будь-якої інформації, яка не була оприлюднена та стала відомою експерту у зв'язку зі співпрацею з ООН. Експерт не повинен використовувати жодну таку інформацію без письмового дозволу Генерального секретаря і у будь-якому разі така інформація не може використовувати її для отримання особистої вигоди. Ці зобов'язання зберігаються навіть після завершення терміну дії договору.

У договорі визначено правовий статус судового експерта, що перебуває в Реєстрі ООН: у жодному відношенні його не розглядають як чиновника або співробітника цієї організації, це «експерт з місії» (у межах значення ст. VI, розд. 22 та 23 Угоди з привілеїв та імунітету ООН від 13.02.1946), який має право на привілеї, імунітет та засоби обслуговування, передбачених цією угодою, у межах якої він (вона) виконує свою місію.

Такий експерт не може використовувати назву, емблему або офіційні документи ООН у зв'язку з його бізнесом чи іншою діяльністю і не повинен рекламувати або оприлюднювати факт своїх договірних відносин з ООН. Договір може бути змінено або виправлено лише відповідно до письмової угоди між сторонами, його складають англійською мовою у двох примірниках, один з яких надають експертові.

Реєстр судових експертів ООН веде канцелярія Верховного комісара ООН із прав людини. Цей реєстр містить дані стосовно судових експертів різних спеціальностей і має велике значення для захисту прав людини та забезпечення ефективного розслідування випадків серйозних порушень міжнародних гуманітарних прав. Відомості

з нього та угод про співпрацю з експертами використовують органи ООН з прав людини у випадках, що потребують їх залучення.

Штатні судові експерти забезпечують координацію в діяльності судових експертів, яких залучають на тимчасовій основі на період експертного супроводження представників різних підрозділів ООН у різних розслідуваннях, на час відвідування місць порушення прав людини та для консультування інших співробітників організації.

ООН залучає судових експертів до складу своїх місій під час здійснення миротворчих операцій (здебільшого фахівців для проведення оглядів та досліджень місць подій, пов'язаних із вчиненням міжнародних злочинів, а також судових медиків). Допомога експертів сприяє місцевій владі у протидії проявам організованої злочинності, забезпеченні безпеки населення, захисту кордонів і створенні власних судово-експертних лабораторій [35].

Питання статусу судових експертів у процесі надання міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні, їх імунітету під час перебування в іноземній державі, компенсації витрат і забезпеченні безпеки регулює ухвалений ООН Типовий договір про взаємну правову допомогу в галузі кримінального правосуддя (1990), основні положення якого згодом увійшли до більшості двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів про взаємну правову допомогу [36].

На 19-й сесії Комісії із запобігання злочинності та кримінальному правосуддю Економічної та Соціальної Ради ООН (2010) була прийнята резолюція 19/5 «Міжнародна співпраця у судово-експертній сфері», в якій йдеться про зростання ролі судової експертизи у кримінальному правосудді та необхідність подальшого розвитку міжнародних зв'язків судово-експертних установ у межах наявних регіональних мереж цих установ для забезпечення всесвітнього обміну судово-експертними знаннями та інформацією [37].

У сучасних умовах система судових експертиз жодної держави не існує ізольовано, поза інтеграцією з міжнародною спільнотою, оскільки взаємодія різних національних систем сприяє поширенню спеціальних знань і практичного досвіду судових експертів, зокрема шляхом адаптації сучасних експертних методик, що використовують в одній країні, до умов, у яких практикують судові експерти іншої країни, та для просування оригінальних національних методик проведення окремих видів судових експертиз за межі держави для їх використання іноземними судовими експертами. Водночас судово-експертна діяльність повинна відповідати національним принципам і міжнародним правовим та професійним стандартам, оскільки у такому разі висновок, складений експертами однієї держави, матиме силу доказів для судів іншої [38, с. 165].

Ефективне використання міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи потребує різних видів міжнародних договорів. Такі угоди можуть бути двосторонніми або багатосторонніми, їх можуть укладати у межах діяльності міжнародних організацій для отримання законності, розвитку науки й техніки, протидії злочинності та захисті прав людини.

Залучення судових експертів з інших країн під час надання міжнародної правової допомоги регулює низка міжнародних протоколів і конвенцій, а також національне законодавство кожної держави.

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (Палермська конвенція) [39] містить положення про взаємну правову допомогу у кримінальних справах із притягнення юридичної особи (ст. 18), в якій розкрито питання залучення судових експертів. Зокрема йдеться про те, що держави-учасниці надають «найширшу взаємну правову допомогу в розслідуванні, кримінальному переслідуванні та судовому розгляді у зв'язку зі злочинами, що охоплюються цією Конвенцією», якщо держава-учасниця має розумні підстави підозрювати, що злочин є транснаціональним, причому взаємну правову допомогу надають у максимально можливому обсязі відповідно до законів, договорів, угод і домовленостей держави-учасниці, у яку надходить запит. Таку допомогу відповідно до цієї статті надають, зокрема, із метою отримання показань свідків або заяв від окремих осіб; огляду об'єктів і ділянок місцевості; надання інформації, речових доказів і оцінок експертів; виявлення або відстеження доходів від злочинів, майна, засобів вчинення злочинів або інших предметів із метою доказування.

Також у ст. 27 окремо розглянуто співробітництво між правоохоронними органами різних країн, яке з метою підвищення ефективності правозастосовних заходів необхідно здійснювати відповідно до внутрішніх правових та адміністративних систем. Держави-учасниці цієї Конвенції мають налагоджувати (а за потреби зміцнювати) канали зв'язку між компетентними органами, установами і службами для обміну інформацією; надавати необхідні предмети (речовини) для аналізування або розслідування; координувати обмін співробітниками й іншими експертами між установами; обмінюватися з іншими учасниками Конвенції інформацією про засоби і методи, які застосовують організовані злочинні групи.

З іншого боку, ця Конвенція може стати (за відсутності відповідних угод або домовленостей між країнами-учасницями) основою для взаємного співробітництва між правоохоронними органами різних країн щодо злочинів, які в ній описані.

Конвенція ООН проти корупції [40] передбачає міжнародну співпрацю у боротьбі з корупцією, зокрема через надання взаємної

правової допомоги та залучення судових експертів. Крім загальних положень щодо залучення судових експертів, які повторюють викладені в Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, цей документ доповнено іншими тезами. Наприклад, у ст. 32 «Захист свідків, експертів і потерпілих» стверджується, що кожна держава-учасниця має вжити належних заходів відповідно до своєї внутрішньої правової системи та в межах своїх можливостей для забезпечення ефективного захисту від ймовірної помсти або залякування свідків та експертів і (у певних випадках) їхніх родичів. Ці заходи можуть передбачати зокрема фізичний захист (переселення в інше місце) і/або надання можливості свідкам та експертам свідчити в безпечний спосіб (за допомогою засобів зв'язку, у режимі відео-конференції та ін.).

Цікавою для нашого дослідження є також ст. 60 «Підготовка кадрів і технічна допомога», в якій наголошено, що у справі сприяння вилученню доходів, здобутих злочинним шляхом, у межах співробітництва країни можуть рекомендувати компетентних у цій галузі експертів. Також у ст. 61 цієї глави зазначено, що держава-учасниця має до розгляду можливість проведення проконсультуватися з експертами та проаналізувати тенденції щодо корупції на своїй території й умов, у яких здійснюють корупційні злочини. Із цією метою країнам необхідно розробити загальні визначення, стандарти і методологію на основі розширених статистичних даних і аналітичних знань щодо корупції та обмінюватися ними через міжнародні та регіональні організації.

Конвенція ООН про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах (Гаазька конвенція) визначає процедури для збирання доказів за кордоном, зокрема залучення експертів для проведення експертиз у таких справах [41]. Ст. 1 цієї Конвенції зазначає, що у цивільних або комерційних справах судовий орган держави-учасниці може відповідно до положень її законодавства звернутися до компетентного органу другої держави-учасниці з проханням отримати докази або провести інші процесуальні дії (до яких можуть належати експертні дослідження). Оскільки виконання судового доручення не дає підстав для будь-яких витрат, запитувана держава має право вимагати від сторони запиту відшкодування за сплату гонорарів експертам і перекладачам (ст. 14).

Конвенція з питань цивільного процесу (1954) стосується передавання (вручення) судових і позасудових документів у цивільних або комерційних справах особам, які знаходяться за кордоном, а також надання безоплатної правової допомоги. З метою забезпечення справедливого розгляду справи ця Конвенція передбачає, що «запитувана держава має право вимагати від держави, що сформулила

запит, відшкодування сум, виплачених свідкам або експертам» (ст. 16), причому винагороду експертам сплачують, навіть якщо безоплатну правову допомогу надають громадянину однієї з договірних держав (ст. 24) [42].

Існує окрема категорія договорів, що регулюють надання та отримання міжнародної правової допомоги. Одним із найвідоміших форматів таких документів, які визначають процедури співпраці з іншими країнами (зокрема, залучення експертів), є Договір про взаємну правову допомогу (англ. *Mutual Legal Assistance Treaty, MLAT*) — це міжнародний договір між двома або більше країнами, що визначає офіційні канали для запиту та отримання допомоги у кримінальних справах.

Основна його мета — це сприяння співпраці між державами у розслідуванні та запобіганні злочинам, обміну інформацією для забезпечення дотримання публічного або кримінального законодавства, дають змогу правоохоронним органам і прокуратурі отримувати докази, інформацію та свідчення за кордоном у формі, прийнятній для судів держави, яка сформулила запит.

Сфери застосування *MLAT*:

- допомога у збиранні свідчень, документів, записів, експертиз та інших доказів;
- забезпечення виклику та явки свідків до суду в іншій країні;
- допомога у розслідуванні злочинів і переслідуванні злочинців;
- допомога у розшуку, арешті та екстрадиції підозрюваних;
- заморожування активів, виявлення та конфіскація доходів від злочинної діяльності;
- передавання засуджених для відбування покарання в країні громадянства.

Судові експертизи є важливою частиною процесу надання міжнародної правової допомоги, особливо у випадках, коли злочини мають транснаціональний характер або коли докази та свідчення необхідні для проведення судового розгляду в іншій країні.

Ось як здійснюють судові експертизи у межах надання міжнародної правової допомоги. Процедура запиту у *MLAT* передбачає підготовку відповідним правоохоронним органом або прокуратурою запиту, який містить необхідну інформацію та докази, що обґрунтовують запит. Цей запит може містити прохання про проведення судової експертизи, допити свідків, надання документів або інших доказів. Запит надсилають до центрального органу в країні запиту (наприклад, міністерства юстиції), який перевіряє його на відповідність формальним вимогам. Далі цей центральний орган передає запит до

відповідного органу в країні запиту, де його розглядають на відповідність законодавству та можливості виконання.

Запити про допомогу надсилають через офіційні урядові канали (зазвичай через центральні органи, такі як міністерства юстиції). Вони повинні відповідати певним формальним вимогам і містити опис злочину, правові підстави запиту, опис необхідної допомоги, а також інформацію про відповідні правові норми. Запити повинні бути перекладені на офіційну мову країни, до якої надсилають запит.

Країна, яка виконує запит, збирає необхідні докази, проводить експертизи, допитує свідків тощо. Для виконання запиту країна має визначити компетентних судових експертів (це можуть бути експерти з судової медицини, криміналістики, балістики, токсикології та ін.), які збиратимуть і аналізуватимуть докази (біологічні зразки, відбитки пальців, документи, цифрові дані тощо) та обробляти зібрані матеріали відповідно до міжнародних стандартів, щоб забезпечити їх прийнятність у суді.

Після завершення експертизи фахівці складають докладні звіти, в яких зазначають методи дослідження, результати та висновки. Для використання в судових процесах за кордоном звіти можуть потребувати перекладу та офіційної легалізації. Потім ці звіти передають відповідним органам країни, яка ініціювала запит.

Країни можуть відмовити у наданні правової допомоги, якщо це суперечить їхнім національним інтересам, суверенітету або безпеці. Також допомогу не надають у справах, які вважають політичними. Багато *MLAT* вимагають, щоб дії, про які запитують по допомогу, визнавали злочинними в обох країнах.

Висновки. Отже, з кожним роком зростає потреба у судових експертах на рівні ООН та інших міжнародних організацій, зокрема у фахівцях у нових сферах судово-експертних досліджень. До того ж посилюються вимоги до судових експертів та еволюціонують стандарти з огляду на виклики часу та реалії слідчої та судової практики, удосконалюються методики їхньої роботи, змінюються принципи міжнародної взаємодії, що, своєю чергою, призводить до підвищення якості судово-експертної діяльності взагалі.

На сучасному етапі розвитку нормативно-правового забезпечення міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності актуальними вважають такі напрями його удосконалення:

- укладення міжнародних договорів про співробітництво у сфері судово-експертної діяльності;
- укладення угод про співробітництво із міжнародними судово-експертними установами;

- удосконалення національного законодавства з його максимальною відповідністю нормам міжнародного права;
- гармонізація законодавства України та європейських держав у сфері судово-експертної діяльності;
- постійний обмін досвідом з міжнародними професійними об'єднаннями судових експертів;
- поширення практики індивідуального членства судових експертів у міжнародних професійних об'єднаннях;
- формування єдиних методичних підходів до професійної підготовки судових експертів;
- формування єдиних стандартів та експертних методик проведення судових експертиз.

Перелік посилань

References

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 30.09.2024).
2. Ivory, R. D. (2013). The Right to a Fair Trial and International Cooperation in Criminal Matters: Article 6 ECHR and the Recovery of Assets in Grand Corruption Cases. *Utrecht Law Review*. Vol. 5. Iss. 4. DOI: 10.18352/ulr.247 (access date: 30.09.2024).
3. Дуфенюк О. М. Досвід Польщі стосовно участі судового експерта у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2018. Вип. 1. С. 247—248.
4. Чорноус Ю. М. Проведення судової експертизи у порядку міжнародної правової допомоги у кримінальному провадженні. *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики: зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю з дня народж. Засл. проф. М. С. Бокаріуса* (Харків, 18—19.04.2019). Харків, 2019. С. 36.
- Charter of the United Nations. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (access date: 30.09.2024) [in Ukrainian].
- Dufeniuk, O. M. (2018). Poland's experience of participation of a forensic expert in criminal proceedings. *Scientific Bulletin of Lviv State University of Internal Affairs. Legal Series*. Vol. 1 [in Ukrainian].
- Chornous, Yu. M. (2019). Conducting a forensic examination in the framework of international legal assistance in criminal proceedings. *Actual issues of forensic examination and criminalistics: a collection of materials of the international scientific and practical conference, devoted to the 150th anniversary of the birth of Hon. Prof. M. S. Bokarius* (Kharkiv, 18-19.04.2019). Kharkiv [in Ukrainian].

5. Баулін О. В. Генеза і сучасний стан нормативно-правового регулювання міжнародного співробітництва України у галузі судової експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 24—34. DOI: 10.33994/kndise.2023.68.02 (дата звернення: 30.09.2024). Baulin, O. V. (2023). Genesis and current state of legal regulation of international cooperation of Ukraine in the field of forensic examination. *Criminalistics and forensic science*. Vol. 68. DOI: 10.33994/kndise.2023.68.02 (access date: 30.09.2024) [in Ukrainian].
6. Полтавський А. О. До питання стандартизації технології огляду (дослідження) місця події. *Криміналістика і судова експертиза*. 2019. С. 331—349. DOI: 10.33994/kndise.2019.64.29 (дата звернення: 30.09.2024). Poltavskiyi, A. O. (2019). On the issue of standardisation of the technology of examination (investigation) of the scene of an incident. *Criminalistics and forensic science*. Vol. 64. DOI: 10.33994/kndise.2019.64.29 (access date: 30.09.2024) [in Ukrainian].
7. Kaluzhna, O., Shuneych, K. (2022). Evidence in the International Criminal Court – the Role of a Forensic Expert: Ukrainian Context. *Special Issue Access to Justice in Eastern Europe*. No. 4-2 (17). DOI: 10.33327/AJEE-18-5.4-a000435 (access date: 30.09.2024).
8. Experts / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/get-involved/experts> (access date: 30.09.2024).
9. Counter-Terrorism Committee. Policy Guidance on International Cooperation / United Nations. URL: <https://www.un.org/securitycouncil/ctc/content/security-councilctc-policy-guidance> (access date: 30.09.2024).
10. United Nations Congress on Crime Prevention and Criminal Justice / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/crimecongress/about.html> (access date: 30.09.2024).
11. International cooperation in the forensic field: Resolution 19/5. Commission on Crime Prevention and Criminal Justice. Economic and Social Council United Nations. URL: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2010/CCPCJ/Resolution_19-5.pdf (access date: 30.09.2024).
12. International Cooperation / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/unodc/ru/international-cooperation/index.html> (access date: 30.09.2024).
13. Manual on International Cooperation for the Purposes of Confiscation of Proceeds of Crime / United Nations Office on Drugs and Crime, 2012. URL: https://www.unodc.org/documents/organized-crime/Publications/Confiscation_Manual_Ebook_E.pdf (access date: 30.09.2024).
14. Manual on International Cooperation in Criminal Matters related to Terrorism / United Nations Office on Drugs and Crime, 2012. URL: https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Manual_Int_Coop_Criminal_Matters/English.pdf (access date: 30.09.2024).

15. The Mutual Legal Assistance Request Writer Tool / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: <https://www.unodc.org/mla/en/index.html> (access date: 30.09.2024).
16. International Instruments Related to the Prevention and Suppression of International Terrorism / United Nations Office on Drugs and Crime. 2008. https://www.unodc.org/documents/terrorism/Publications/Int_Instruments_Prevention_and_Suppression_Int_Terrorism/Publication_-_English_-_08-25503_text.pdf (access date: 30.09.2024).
17. State of Implementation of the United Nations Convention against Corruption: Criminalization, Law Enforcement and International Cooperation / United Nations Office on Drugs and Crime, 2015. https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session6/15-03457_ebook.pdf (access date: 30.09.2024).
18. Protocol to the international collaborative exercises within the international quality assurance programme / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: https://www.unodc.org/pdf/document_1998-10-01_1.pdf (access date: 30.09.2024).
19. КНДІСЕ взяв участь у Програмі Kyiv Scientific Research Institute of спільних вправ Управління ООН з Forensic Expertise participated in the UN Office on Drugs and Crime наркотиків та злочинності/КНДІСЕ. (2021) / Kyiv Scientific Research Institute of Forensic Expertise Joint Exercise Programme. URL: <https://kndise.gov.ua/kndise-vzyav-uchast-u-programi-spilnyh-vprav-upravlinnya-onn-z-narkotykiv-ta-zlochynnosti/> (дата звернення: 30.09.2024).
20. Laboratory and forensic science services / United Nations Office on Drugs and Crime. URL: www.unodc.org/unodc/en/scientists/index.html (access date: 30.09.2024).
21. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances of 20.12.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (access date: 30.09.2024) [in Ukrainian].
незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 [ратифік. Постановою Верховної Ради України від 25.04.1991 № 1000-XII]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 30.09.2024).
22. Reports published by the International Narcotics Control Board for 2020. URL: https://unis.unvienna.org/pdf/2021/INCB/INCB_Report_E.pdf (access date: 10.09.2024).

23. Staff skill requirements and equipment recommendations for forensic science laboratories / United Nations Office on Drugs and Crime. 2011. URL: https://www.unodc.org/documents/scientific/Ebook_STNAR_02Rev1_E.pdf (access date: 30.09.2024).
24. Rules of Court adopted on 14 April 1978 and entered into force on 1 July 1978. URL: <https://www.icj-cij.org/rules> (access date: 30.09.2024).
25. Rules for the Appointment of Experts and Neutrals / International Chamber of Commerce. 01.02.2015. URL: <https://iccwbo.org/dispute-resolution/dispute-resolution-services/adr/experts/appointment-of-experts-and-neutrals/rules-for-the-appointment-of-experts-and-neutrals/> (access date: 30.09.2024).
26. Exal, G. (2019). Guidance on instructing experts (4): The single joint expert is not a demigod / Civil Litigation Brief. URL: <https://www.civillitigationbrief.com/2019/06/02/guidance-on-instructing-experts-4-the-single-joining-expert-is-not-a-demigod/> (access date: 30.09.2024).
27. Glas Espinel (Ecuador v. Mexico). 2024. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/195> (access date: 30.09.2024).
28. Alleged Breaches of Certain International Obligations in respect of the Occupied Palestinian Territory (Nicaragua v. Germany). 2024. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/193> (access date: 30.09.2024).
29. Maritime Delimitation in the Indian Ocean (Somalia v. Kenya) 2014. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/161> (access date: 30.09.2024).
30. Legal Consequences of the Separation of the Chagos Archipelago from Mauritius in 1965. URL: <https://icj-cij.org/index.php/case/169> (access date: 30.09.2024).
31. Mission and Statute / United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute. URL: https://unicri.it/institute/about_unicri/mission_statute (access date: 30.09.2024).
32. Fostering Cooperation, Complementarity and Universality / International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/about/cooperation> (access date: 30.09.2024).
33. The Prosecutor v Al Hassan Ag Abdoul Aziz Ag Mohamed Ag Mahmoud. 2020. URL: https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/CourtRecords/CR2020_05764.PDF (access date: 30.09.2024).
34. Human rights and forensic science. URL: <https://www.refworld.org/docid/3b00f0b128.html> (access date: 30.09.2024).
35. United Nations police. Report of the Secretary-General. Sixty-sixth sessions. A comprehensive review of the whole question of peacekeeping operations in all their aspects. 15 December 2011. UN. A/66/615. URL: www.un.org/en/peacekeeping/publications/unpolmag/SG_report_december11.pdf (access date: 30.09.2024).

36. Model Treaty on Mutual Assistance in Criminal Matters : General Assembly resolution A/RES/45/117 dated 14 Dec. 1990 / Resolutions and decisions adopted by the General Assembly during its 45th session. Vol. 1, 18 September–21 December 1990. A/45/49. 1991. Pp. 215—219. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/105574?ln=ru&v=pdf> (access date: 30.09.2024).
37. International cooperation in the forensic field: Resolution 19/5. Commission on Crime Prevention and Criminal Justice. Economic and Social Council United Nations. URL: https://www.unodc.org/documents/commissions/CCPCJ/Crime_Resolutions/2010-2019/2010/CCPCJ/Resolution_19-5.pdf (access date: 30.09.2024).
38. Клименко Н. І. Міжнародне значення судово-експертної діяльності. *Судово-експертна діяльність: Forensic expert activity: current state and prospects for development: a collection of roundtable materials*. Kyiv [in Ukrainian].
39. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності : прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї від 15.11.2000 № 55/25 [ратифік. із застереж. і заявами Законом України від 04.02.2004 № 1433-IV]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 30.09.2024).
40. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції : ухвалена резолюцією Генеральної Асамблеї від 31.10.2003 № 58/4 [ратифік. із заявами Законом України від 18.10.2006 № 251-V]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 30.09.2024).
41. Конвенція про отримання за кордоном доказів у цивільних або комерційних справах від 18.03.1970 [ратифік. із заявами та застереженнями Законом України від 19.10.2000 № 2051-III]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_922#Text (дата звернення: 30.09.2024).

42. Конвенція з питань цивільно- Convention on Civil Procedure of го процесу від 01.03.1954 [чинна 01.03.1954. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU54001?an=2> для України від 26.07.1967]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/> (access date: 30.09.2024) [in MU54001?an=2 (дата звернення: Ukrainian]. 30.09.2024).

**International cooperation and forensic science:
a powerful tool in the fight against crime**

Anton Polianskyi, Ihor Lushchuk

The article examines the role of the United Nations as a leading global institution in international cooperation of forensic experts in addressing international economic, social, cultural and humanitarian issues. The purpose of the study was to identify and analyse the regulatory framework and legal instruments that exist in the United Nations to provide international assistance in the field of forensic science. The article highlights the participation of the United Nations structural units (in particular, the Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, the Office on Drugs and Crime, the International Court of Justice, the International Criminal Court and others) in expert support of justice. The author analyses the existing international conventions and recommendations and resolutions developed by the UN for member states on the effective provision of legal aid and the use of international experts in investigations. The author examines the role of forensic experts in model agreements for the provision and receipt of international legal assistance in criminal investigations, as well as the UN Register of Forensic Experts, which contains data on forensic experts of various specialties and is of great importance for the protection of human rights and ensuring effective investigation of cases of serious violations of international humanitarian rights. The author formulates conclusions about the need to strengthen international legal institutions, standardise technological requirements for forensic expert activity, and bring Ukrainian legislation in this area closer to international practice.

Keywords: *United Nations structures; United Nations conventions; criminality; forensic experts; international cooperation.*

- ⇒ Полянський, А., Лушук, І. (2025). Міжнародне співробітництво і судова експертиза: потужний інструмент у протидії злочинності. *Криміналістика і судова експертиза*. Вип. 70. С. 279—301. DOI: 10.33994/kndise.2025.70.21.